

KONFERENSIYALAR UZ

— ANJUMANLAR PLATFORMASI

O'ZBEKISTON – 2030: INNOVATSIYA, FAN VA TA'LIM ISTIQBOLLARI

**IV RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY
KONFERENSIYA MATERIALLARI**

AVGUST, 2025-YIL

O‘ZBEKISTON — 2030: INNOVATSIYA, FAN VA TA’LIM ISTIQBOLLARI

**IV RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY
KONFERENSIYASI MATERIALLARI**

2025-yil, avgust

TOSHKENT-2025

ISBN 978-9910-09-259-6

O'ZBEKISTON – 2030: INNOVATSIYA, FAN VA TA'LIM ISTIQBOLLARI. IV Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. – Toshkent: Scienceproblems team, 2025. – 232 bet.

Elektron nashr: <https://konferensiyalar.uz>

Konferensiya tashkilotchisi: “Scienceproblems Team” MChJ

Konferensiya o'tkazilgan sana: 2025-yil, 05-avgust

Mas'ul muharrir:

Isanova Feruza Tulqinovna

Annotatsiya

Mazkur nashrda “O'zbekiston — 2030: innovatsiya, fan va ta'lim istiqbollari” nomli IV Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi doirasida taqdim etilgan ilmiy maqolalar to'plami jamlangan. Unda O'zbekistonning turli oliy ta'lim va ilmiy-tadqiqot muassasalari, tarmoq tashkilotlari, mustaqil tadqiqotchilar tomonidan taqdim etilgan ijtimoiy-gumanitar, iqtisodiyot, huquq, biologiya, tibbiyot va boshqa sohalarga oid maqolalar kiritilgan. Maqolalarda ilm-fanning zamonaviy yo'nalishlari, innovatsion texnologiyalar, ta'lim islohotlari hamda barqaror taraqqiyotga oid masalalar muhokama qilingan. To'plam akademik izlanishlar, amaliy tajribalar va ilmiy xulosalarni birlashtirgan holda, fanlararo integratsiyani chuqurlashtirish va ilmiy hamkorlikni kuchaytirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: ilmiy-amaliy konferensiya, innovatsiya, fan va ta'lim, O'zbekiston 2030, barqaror rivojlanish, ilmiy izlanishlar, fanlararo integratsiya, ilmiy hamkorlik, texnologik taraqqiyot, zamonaviy ta'lim.

ISBN 978-9910-09-259-6

Barcha huquqlar himoyalangan.

© Scienceproblems team, 2025-yil

© Mualliflar jamoasi, 2025-yil

MUNDARIJA

TEXNIKA FANLARI

Фозилжонов Хожиақбар

ОБЗОР ТЕСТ ПАТТЕРНОВ ДЛЯ ИССЛЕДОВАНИЯ ПАРАМЕТРОВ ПЭМИ ВИДЕОТРАКТОВ
CBT 7-11

Mamadaliyeva Gulhayo

QANOT UYUMLARI TENG BO'LMAGAN EGAT OCHGICHINI QANOTINING BALANDLIGINI
UNING ISH KO'RSATGICHLARIGA TA'SIRI 12-16

Iskandarov Orifxon

TIRIKOTAJ MATOLAR SIFATI: ILMIY-TAHLILY YONDASHUV 17-19

TARIX FANLARI

Bobojonova Zuxra

NIZOMIDDIN SHOMIY VA SHARAFIDDIN ALI YAZDIYLARNING ZAFARNOMA ASARLARIDAGI
QIYOSIY FARQLAR 20-23

Sattarova Marhabo

O'ZBEKISTONDA MILLATLARARO TOLERANTLIK VA UNING MADANIY-SIYOSIY
JARAYONLARGA TA'SIRI 24-25

Xasanova Nargiza

AYOL-QIZLARNING ILMIY IZLANISHLARI VA TADQIQOTLARI HAQIDA 26-29

Rustamova Nigora

MUSTAQILLIK YILLARIDA SAMARQAND VILOYATIDA TURIZM SOHASINI RIVOJLANTIRISH
ISTIQBOLLARI 30-32

Xalilov Baxodir

YOSHLAR BILAN ISHLASHDA MAKTABDAN TASHQARI TA'LIMNING ROLI: "KAMOLOT"
TASHKILOTI FAOLİYATI TAHLILI (Navoiy viloyati misolida) 33-37

Норов Шухрат

УЧАСТИЯ МОЛОДЁЖНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ В ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЖИЗНИ
РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН (на примере Самарканда, Бухары и Навои) 38-41

Sattarova Marhabo

O'ZBEKISTONDA MILLATLARARO TOLERANTLIK VA UNING MADANIY-SIYOSIY
JARAYONLARGA TA'SIRI (Surxondaryo viloyati 1991-2022 yillarda) 42-43

IQTISODIYOT FANLARI

Qo'chqarov Baxtiyor

KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIDA AYLANMA MABLAG'LAR SAMARADORLIGINI BAHOLASH
METODIKASI 44-47

Abduraimova Nigora

TABAQALASHTIRILGAN SOLIQ STAVKALARINI QO'LLASH
BO'YICHA JAHON TAJRIBASI 48-51

Sidiqov Jasurbek

IJTIMOY INNOVATSIYALARNI TATBIQ ETISHDAGI MUAMMOLAR VA YECHIMLAR 52-56

Nematova Dilnoza

ASOSIY VOSITALARNING ESKIRISHI HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH 57-63

Axmedova O'g'ilshod

O'ZBEKISTONDA MIKROMOLIYA TASHKILOTLARIDA ISLOM MOLIYASI
INSTRUMENTLARINING JORIY ETILISHI VA UNING ISTIQBOLLARI 64-66

<i>Abduraimova Nigora</i> TABAQALASHTIRILGAN STAVKALARNI QO'LLASHDAGI MUAMMOLAR VA QARAMA-QARSHILIKLAR	67-70
<i>Tuychiyev Anvarjon</i> MAMLAKAT XIZMATLAR KO'RSATISH SOHASINING RIVOJLANISH IMKONIYATLARI	71-75
<i>Asqarov Abrorjon</i> TALABALARDA MOLIYAVIY SAVODXONLIKNI RIVOJLANTIRISH DARAJALARI VA UNI PEDAGOGIK TASHXISLASH XUSUSIYATLARI	76-85
<i>Yusufjonov Ravshanbek</i> INVESTMENTS IN THE AGRICULTURAL SECTOR.....	86-88
FALSAFA FANLARI	
<i>Gafurova Munajat</i> O'ZBEKISTON SHAROITIDA GENDER TENGSIZLIGINING IJTIMOY TABIYATI VA UNING BARTARAF ETILISH YO'LLARI.....	89-92
<i>Abdullayev Sodiqjon</i> ZAMONAVIY GLOBAL MUHITDA SALOMATLIK MADANIYATINING SHAKLLANISH OMILLARI	93-98
FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Yusufova Farangiz</i> HALIMA XUDOYBERDIYEVA SHERIYATIDA BADIY-ESTETIK TALQIN.....	99-102
<i>Xoliyorova To'lg'anoy</i> O'ZBEK TILI O'QITISH JARAYONIDA KORPUS LINGVISTIKASI VOSITALARIDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	103-104
<i>Ro'ziyev Temur</i> IJODDAGI SHAXS VA ESTETIK POZITSIYA MUTANOSIBLIGI	105-112
<i>Eshchanova Mavjuda</i> CLASSICAL CLASSIFICATIONS OF EUPHEMISMS: SEMANTIC, PRAGMATIC AND FUNCTIONAL APPROACHES.....	113-115
<i>Sobirova Shahzoda, Jumayeva Dilfuza</i> ALISHER NAVOIY ASARLARINING STILISTIK XUSUSIYATLARI ("Hayrat ul-abror" dostoni misolida).....	116-119
<i>Bahromjonova Shahnoza</i> "MOMOTARO" YAPON XALQ ERTAGI VA UNING FILM VA ANIMEDAGI TALQINI	120-122
<i>Maxmudova Marjona</i> "DOLZARB 90 KUN" TASHABBUSI DOIRASIDA YOSHLAR BILAN ISHLASHNING YANGI BOSQICHI.....	123-124
<i>Gulmuradova Sobira</i> TURKIYSHUNOSLIKDA ETNOGRAFIKMLARNING O'RGANILISHIGA DOIR.....	125-127
<i>Qurbonova Aziza</i> O'ZBEK TILSHUNOSLIGIDA SOMATIK IBORALARNING AHAMIYATI	128-129
<i>Pulatjonova Muxtasar</i> ENGLISH LEARNING DIFFICULTIES OF UZBEK LEARNERS: A QUESTIONNAIRE-BASED STUDY.....	130-136

<i>Qosimova Malika</i> LAKUNALARNING TARJIMASHUNOSLIKDA O'RGANILISHI VA ULARNI BARTARAF ETISH METODLARI	137-140
<i>Ayimbetova Damekhan</i> ADABIYOTSHUNOSLIKDA TED XYUZ IJODINING O'RGANILISHI: ANIMALISTIK SHE'RIYATI VA OBRAZLAR TIZIMI	141-145
<i>Yo'ldasheva Mahliyo</i> "MARTIN IDEN" VA "OQ SO'YLOQ" ASARLARI TARJIMALARINING LINGVOPRAGMATIK XUSUSIYATLARI	146-149
<i>YURIDIK FANLARI</i>	
<i>G'ofurov Ramzbek</i> DASTLABKI TERGOVDA JAMOATCHILIKNING ISHTIROKI	150-154
<i>Turdibaeva Mukhaddas</i> JUDICIAL REFORMS OF UZBEKISTAN-A NEW ERA, NEW APPROACHES	155-160
<i>Gafurova Shoir</i> ELEKTRON DALILLARNI TO'PLASH VA TAQDIM ETISHNING AMALIY MUAMMOLARI	161-165
<i>Komilov Avazbek</i> PROKURORNING MA'MURIY JAVOBGARLIK TO'G'RSIDA ISH QO'ZG'ATISH HAQIDAGI QARORI VA UNING SHAKLI HAMDA MAZMUNIGA QO'YILGAN TALABLAR	166-169
<i>Babajanov Farrux</i> IQTISODIY PROTSESSUAL HUQUQI PRINSIPLARINI SUD XARAJATLARI INSTITUTIDA AKS ETTIRISH	170-175
<i>PEDAGOGIKA FANLARI</i>	
<i>Нуриллаева Угулхон</i> ПРОЦЕССЫ ОБРАТНОЙ СВЯЗИ (feedback) И МОНИТОРИНГА: ЭФФЕКТИВНОЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЦИФРОВЫХ ДАННЫХ ВО ВЗАИМОДЕЙСТВИИ МЕЖДУ СТУДЕНТОМ И ПРЕПОДАВАТЕЛЕМ	176-181
<i>Tursinova Zoxida</i> TA'LIM SIFATINI OSHIRISHDA O'QITUVCHILARNING PEDAGOGIK MAHORATINI BAHOLASH MEXANIZMLARINING SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING O'ZIGA XOS HUSUSIYATLARI	182-191
<i>Babayeva Shahnoza</i> BO'LAJAK INGLIZ TILI O'QITUVCHILARINING KOMMUNIKATIV KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING METODIK MUAMMOLARI VA DOLZARBLIGI	192-194
<i>Rasulova Barnoxon</i> KOMPETENSIYAVIY YONDASHUVGA ASOSLANGAN TA'LIMDA FORMATIV VA SUMMATIV INNOVATSION BAHOLASH USULLARI	195-199
<i>Zokirjonov Akramjon</i> O'ZBEKISTON — 2030: INNOVATSIYA, FAN VA TA'LIM ISTIQBOLLARI	200-202
<i>Baratova Yulduz</i> MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI TARBIYALASHDA SHAXSGA YO'NALTIRILGAN YONDASHUVNING AHAMIYATI	203-206

Sattoriy Shohruh

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA JARAYONIDA

TA'LIM SIFATINI TA'MINLASH MEXANIZMLARI 207-210

TIBBIYOT FANLARI

Urunbayeva Dilorom, Xudaybergenova Shaxnoza

AUTOIMMUN TIREOIDIT VA SELEN..... 211-213

Мамадалиев Хасанхон

ПАТОМОРФОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОЯВЛЕНИЯ АНТИФОСФОЛИПИДНОГО СИНДРОМА (АФС)

И УРОВЕНЬ АНТИФОСФОЛИПИДНЫХ АНТИТЕЛ У ЖЕНЩИН-РОДИЛЬНИЦ: КЛИНИКО-

МОРФОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ..... 214-218

Maxmudbekov Boburmirzo

BOLALARDA PASTKI JAG' O'TKIR ODONTOGEN OSTEOMIELITINI KOMPLEKS DAVOLASHDA

OPERATSIYADAN KEYINGI YARALARNI MAXALLIY DAVOLASH..... 219-221

PSIXOLOGIYA FANLARI

Усманова Лилия

ЭТАПЫ ЖИЗНЕННОГО ЦИКЛА СЕМЬИ: ПОДХОДЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ В НАУЧНОЙ

ТРАДИЦИИ 222-225

SIYOSIY FANLAR

Sa'diyev Bahodir

ENERGETIKANING RIVOJLANISH OMILLARI VA ASOSIY GLOBAL AKTYORLARI..... 226-231

YURIDIK FANLAR

DASTLABKI TERGOVDA JAMOATCHILIKNING ISHTIROKI

G'ofurov Ramzbek Rasulovich

Toshkent shahar Chilonzor tumani prokuraturasi katta tergovchisi,

Toshkent davlat yuridik universiteti mustaqil izlanuvchisi

E-mail: rambek.205@mail.ru

Tel: +998 91 005 50 55

Annotatsiya. Dastlabki tergovda jamoatchilikning ishtiroki O'zbekistondagi shaffof va adolatli huquqiy tizimning asosiy tamoyillaridan biridir. Konstitutsiyaviy prinsiplarga asoslangan va tarixiy rivojlanish jarayonida shakllangan ushbu ishtirok, xususan Jinoyat-protsessual kodeksining (JPK) 349-moddasida belgilanganidek, tergovchilarga jinoyatlarning oldini olish va ularni fosh etish uchun jamoatchilik yordamidan foydalanish imkonini beradi. Bu muhim ma'lumotlarni yig'ish va qidirilayotgan shaxslar yoki narsalarni aniqlashga yordam beradi. G.Z. Tuleganova, D. Bazarova va I. Astanov kabi taniqli o'zbek protsessualist olimlari jamoat birlashmalarining xolislar, tarjimonlar va mutaxassislarni tavsiya qilishi tergov harakatlarida xolislik, mutaxassislik va jamoatchilik ishonchini ta'minlashda muhimligini ta'kidlaydilar. Xorijiy mamlakatlar amaliyoti, jumladan, umumiy huquq tizimlaridagi fuqarolar ishtirokidan tortib, kontinental huquq tizimlaridagi jamoatchilik nazoratining rasmiylashtirilgan mexanizmlari dastlabki tergovning samaradorligi va demokratik legitimligini oshirish bo'yicha qimmatli ma'lumotlarni taqdim etadi. Foydalarni e'tirof etgan holda, akademik doiralardagi munozaralar jamoatchilik ishtirokining haqiqiy mustaqilligini ta'minlash, ishtirokchilar uchun maxsus treninglar o'tkazish va fuqarolarning xabardorligini oshirish zarurligini ham ko'rsatadi. Ushbu hamkorlikdagi yondashuv hisobdorlikni oshiradi va huquqni muhofaza qilish samaradorligiga sezilarli hissa qo'shadi, bu esa adolat va qonun ustuvorligiga bo'lgan demokratik majburiyatni aks ettiradi.

Kalit so'zlar: dastlabki tergov, jamoatchilik ishtiroki, Jinoyat-protsessual kodeksi, xolislar, tarjimonlar, mutaxassislar, jinoyatlarning oldini olish, qonun ustuvorligi, O'zbekiston, protsessual huquq, huquqshunoslik, xorijiy amaliyot, takliflar, shaffoflik.

PUBLIC PARTICIPATION IN PRELIMINARY INVESTIGATIONS

Gofurov Ramzbek Rasulovich

Senior Investigator of the Prosecutor's Office of Chilanzar District, Tashkent City

Independent Researcher, Tashkent State University of Law

Annotation. Public participation in preliminary investigations is a cornerstone of a transparent and just legal system in Uzbekistan. Rooted in constitutional principles and evolving historical contexts, this involvement, as explicitly outlined in Article 349 of the Criminal Procedure Code (CPC), empowers investigators to leverage public assistance for more effective crime prevention and disclosure. It facilitates the collection of crucial information and the identification of wanted individuals or objects. Leading Uzbek proceduralist scholars, such as G.Z. Tulaganova, D. Bazarova, and I. Astanov, emphasize that this collaboration, which includes public associations recommending objective witnesses, interpreters, and specialists, is vital for ensuring impartiality, expertise, and public trust in the investigative process. International practices, from the citizen involvement in common law systems to formalized public oversight mechanisms in civil law traditions, offer valuable insights for enhancing the effectiveness and democratic legitimacy of preliminary investigations. While acknowledging the benefits, discussions among academics also highlight the need for greater public awareness, specific training for participants, and robust mechanisms to ensure the genuine independence and protection of public representatives. This collaborative approach enhances accountability and significantly contributes to the robustness of law enforcement, reflecting a democratic commitment to justice and the rule of law.

Key words: preliminary investigation, public participation, Criminal Procedure Code, objective witnesses, interpreters, specialists, crime prevention, rule of law, Uzbekistan, procedural law, legal scholarship, international practice, proposals, transparency.

DOI: <https://doi.org/10.47390/259-6/uzb-IV/No-35>

Zamonaviy demokratik jamiyatlarda huquqni muhofaza qilish organlarining faoliyati nafaqat professionalizm, balki shaffoflik va jamoatchilik nazorati bilan ham mustahkamlashni talab etadi. Jinoyatchilikka qarshi kurashish murakkab jarayon bo'lib, u nafaqat davlatning majburlash kuchini, balki jamiyatning keng ko'lamli ko'magini ham talab qiladi. O'zbekiston Respublikasining jinoyat-protsessual qonunchiligi ana shunday yondashuvni o'zida mujassam etgan bo'lib, xususan, dastlabki tergov bosqichida jamoatchilikning ishtiroki uchun muhim huquqiy asos yaratadi. Dastlabki tergovda jamoatchilikning faol ishtiroki adolatni ta'minlash, fuqarolar ishonchini mustahkamlash va jinoyatlarning oldini olishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Jamoatchilikning tizimidagi ishtiroki g'oyasi uzoq tarixga borib taqaladi va O'zbekistonning huquqiy tizimi rivojida ham o'ziga xos bosqichlarda o'zini namoyon etadi. XX asr boshlarida, xususan, 1917-yildan keyingi davrda O'zbekiston hududida tergov apparati dastlab tergov komissiyalari shaklida tuzilgan bo'lib, ular sudlar va inqilobiy tribunalar qoshida faoliyat yuritgan. Keyinchalik, sovet davrida, jamoatchilikning tergov jarayonlariga jalb etilishi, xususan, SSSR Oliy Kengashi Prezidiumining 1963-yil 6-apreldagi "Jamoat tartibini saqlash organlariga dastlabki tergovni olib borish huquqini berish to'g'risida"gi Farmoni bilan ichki ishlar organlari tizimida tergov organlari tashkil etilganda o'zining yangi bosqichiga qadam qo'ydi [5, B. 12-14].

Bu davrda jamoatchilikning umumiy nazorati va ko'magi g'oyasi ustuvor ahamiyat kasb etgan bo'lsa-da, mustaqillik davri qonunchiligi jamoatchilik ishtirokining mohiyatini yanada demokratlashtirib, uni inson huquqlari va shaffoflik tamoyillari bilan uyg'unlashtirdi.

Aytish joizki, O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi jamoatchilik ishtirokining fundamental asoslarini belgilab beruvchi birlamchi asosdir. Jumladan, Konstitutsiyaning 7-moddasiga ko'ra, xalq davlat hokimiyatining birdan-bir manbai hisoblanadi. 14-modda davlatning inson va jamiyat farovonligini ko'zlab, ijtimoiy adolat va qonuniylik prinsiplari asosida faoliyat yuritishini ta'kidlaydi. Eng muhimi, 32-modda O'zbekiston Respublikasi fuqarolariga jamiyat va davlat ishlarini boshqarishda bevosita hamda o'z vakillari orqali ishtirok etish huquqini beradi.

G.Z. Tulaganovanning ta'kidlashicha, ushbu konstitutsiyaviy normalar jinoyat-protsessual faoliyatda jamoatchilik yordamiga tayanish uchun mustahkam poydevor yaratadi, chunki fuqarolarning huquqiy ongini oshirish va ularni jalb qilish demokratik davlat qurilishining ajralmas qismidir [6, B. 45].

Jinoyat-protsessual qonunchiligining o'zi ham jinoyat ishi bo'yicha tergov olib borish va ishni sudda ko'rish chog'ida surishtiruvchi, tergovchi, prokuror va sudning o'z vakolatlari doirasida jamoatchilik yordamidan foydalanishga haqli ekanligini belgilaydi [1; B. 5].

Dastlabki tergov bosqichida jamoatchilikning ishtiroki mexanizmlarini tergovchiga jinoyatlarning oldini olish va ularni fosh etish uchun jamoatchilikni jalb qilish huquqini beradi. Bu huquq tergov jarayonining ochiqligini ta'minlash va keng jamoatchilik resurslaridan samarali foydalanish imkoniyatini yaratadi. Jinoyatlarni samarali tergov qilish, ularning sabablari va sodir etilishiga imkon bergan sharoitlarni aniqlashda jamoatchilikning faol ishtiroki katta ahamiyatga ega ekanligini D. B. Bazarova ham o'z tadqiqotlarida alohida qayd etgan [7, B. 67-68].

Fikrimizcha, jinoyat protsessual qonunchiligida ushbu normaning belgilanishi, birinchi navbatda, tergovchining jamoat birlashmalariga, jamoalarga, aholiga jinoyat ishi uchun ahamiyatga molik ma'lumotlar haqida xabar qilishni, qidirilayotgan shaxslar yoki narsalar turgan joyni ko'rsatishni so'rab murojaat qilish huquqini belgilaydi. Bu, fuqarolarning va jamoatchilik institutlarining huquqni muhofaza qilish organlari bilan hamkorlik qilishini rag'batlantirishga qaratilgan muhim mexanizm bo'lib, tergov samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Jamoat birlashmalari va jamoalar tergovchining iltimosiga ko'ra, ayrim tergov harakatlarida ishtirok etish uchun o'z o'rinlaridan **xolislar, tarjimonlar, mutaxassislarni** tavsiya qilishlari mumkin. Ushbu norma jamoatchilik nazoratini kuchaytirishga va tergov jarayonida xolislikni ta'minlashga qaratilgan muhim qoida hisoblanadi.

I.R. Astanovning fikricha, xolislar ishtiroki, ayniqsa, tintuv, ashyoviy dalillarni ko'zdan kechirish kabi tergov harakatlarida ularning qonuniyligini va xolisligini kafolatlaydi, bu esa dalillarning ishonchliligi uchun fundamental ahamiyatga ega [8, B. 101-102].

Biroq, olimlar orasida jamoat birlashmalari tomonidan tavsiya etilgan shaxslarning haqiqiy mustaqilligini ta'minlash masalasi bo'yicha ham munozaralar mavjud. Ayrim olimlar, jamoat birlashmalari va tergov organlari o'rtasidagi shaffoflikni yanada oshirish orqali ushbu muammoni hal etish mumkinligini ta'kidlaydilar. Masalan, G.Z. Tulaganova ta'lim muassasalari va fuqarolik jamiyati institutlari bilan hamkorlikda huquqiy savodxonlikni oshirish va xolislar uchun maxsus o'quv kurslarini tashkil etishni taklif qiladi [6, B. 70].

JPKning 349-moddasining ikkinchi qismi **jamoatchilik vakillari bo'lmish xolislar, tarjimonlar va mutaxassislarga nisbatan Kodeksning tegishli protsess ishtirokchilarining huquqlari va burchlari to'liq tatbiq etilishini** belgilaydi. Bu ularning tergov jarayonidagi maqomini va huquqiy himoyasini ta'minlaydi. Xususan xolislar- JPKning 74-moddasi xolislarining huquq va majburiyatlarini belgilaydi. Xolislar tergov harakatlarining borishini kuzatish, o'tkazilgan harakatlar haqida yozuvlar kiritish va o'z e'tirozlarini bayon etish huquqiga ega. Ularning vazifasi tergov harakatlarining qonuniy va xolisona o'tkazilishini tasdiqlashdan iborat. Bizning fikrimizcha, xolisning shaxsiy manfaatlardan xoli bo'lishi va tergov harakatiga xolis yondashishi dalillarning sudda haqiqiy deb tan olinishi uchun muhimdir.

Shuningdek, JPKning 43-moddasi protsess ishtirokchilarining huquq va majburiyatlarini, 44-modda esa ularning ishlarni ko'rishdagi ishtirokining umumiy qoidalarini belgilaydi. Ushbu moddalar jamoatchilik vakillariga ham tegishli bo'lib, ularning huquqiy kafolatlarini mustahkamlaydi. Shuningdek, 75-modda jabrlanuvchilarga, guvohlarga, ekspertlarga, mutaxassislarga, tarjimonlarga va xolislarga ularning sarf-xarajatlarini to'lashni nazarda tutadi, bu esa ularning tergovda ishtirok etishga bo'lgan rag'batini oshiradi.

Dastlabki tergovda jamoatchilikning ishtiroki turli mamlakatlarda turlicha shakllarda namoyon bo'ladi. Ularni o'rganish O'zbekistonda ushbu institutni takomillashtirish uchun qimmatli saboqlar berishi mumkin. Tadqiqotimiz jarayonida AQSh, Germaniya va Rossiya Federatsiyasining bu boradagi amaliyotini alohida e'tibor bilan o'rgandik.

Jumladan, AQShda jamoatchilikning tergov jarayoniga bevosita jalb qilinishi, asosan, "Grand Jury" (katta hakamlar hay'ati) orqali amalga oshiriladi. Grand Jury tasodifiy tanlangan fuqarolardan iborat bo'lib, prokuror taqdim etgan dalillarni ko'rib chiqadi va jinoyat ishi

bo'yicha ayblov xulosasini chiqarish yoki chiqarmaslik to'g'risida qaror qabul qiladi [9, B. 110].

Bu tizim jamoatchilikning tergovga bilvosita, ammo hal qiluvchi ta'sirini ta'minlaydi. Shuningdek, fuqarolarning jamoatchilikka xabar berish (tip-line), "Crime Stoppers" kabi dasturlar orqali jinoyatlarni fosh etishda faol ishtirok etishi ham keng tarqalgan.

Germaniya Kontinental huquq tizimida dastlabki tergov asosan prokuratura va politsiya tomonidan professional asosda olib boriladi. Jamoatchilikning bevosita tergov harakatlarida ishtiroki O'zbekistondagi kabi "xolislari" instituti orqali emas, balki asosan, fuqarolarning guvoh sifatida jalb qilinishi yoki axborot berish orqali amalga oshiriladi. Sud jarayonida esa lay-sudlar (Schöffren) ishtiroki jamoatchilik nazoratini ta'minlaydi [10, B. 75]. Bu tizim jamoatchilik ishtirokini asosan sud bosqichiga ko'chiradi, lekin tergov bosqichida ham shaffoflik va qonuniylikni ta'minlash maqsadida professional nazorat mexanizmlari mavjud.

Rossiya Federatsiyasi jinoyat-protsessual qonunchiligida ham O'zbekistondagi kabi "xolislari" instituti mavjud. Bu institut jinoyat-protsessual harakatlarni rasmiylashtirishda va ularning qonuniyligini tasdiqlashda muhim ahamiyatga ega. Rossiyada ham jamoatchilik birlashmalari huquqni muhofaza qilish organlariga ko'mak berishga haqli, ammo amaliyotda jamoat ishtirokining samaradorligi va mustaqilligini ta'minlash bo'yicha muammolar ham uchraydi.

Xorijiy tajriba kelib chiqib aytishimiz mumkinki, jamoatchilikning tergovga jalb etilishi turli shakllarda bo'lishi mumkin, ammo uning asosiy maqsadi har doim bir – adolatni ta'minlash va huquqni muhofaza qilish organlari faoliyatiga ishonchni oshirish.

Shuningdek fikrimizcha, dastlabki tergovda jamoatchilikning ishtiroki bir qator muhim afzalliklarga ega:

Binchidan, shaffoflik va adolatni ta'minlash imkonini kengaytiradi. Jamoatchilik vakillarining ishtiroki tergov harakatlarining shaffofligini oshiradi, tergovchining xolis va qonuniy harakat qilishini ta'minlaydi, bu esa adolatli qaror qabul qilinishiga yordam beradi. Bu, ayniqsa, jamiyatda huquq-tartibot organlariga bo'lgan ishonchni mustahkamlashda muhimdir.

Ikkinchidan, ishonchni mustahkamlashga xizmat qiladi. Huquqni muhofaza qilish organlariga bo'lgan jamoatchilik ishonchini oshiradi. Fuqarolar jinoyat ishi yurituvda o'z o'rinlarini topishlari natijasida adliya tizimiga bo'lgan ishonchi ortadi, bu esa davlat va jamiyat o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytiradi.

Uchinchidan, ish samaradorligini oshirishga yordam beradi. Aholidan va jamoat birlashmalaridan olinadigan ma'lumotlar jinoyatlarni tezroq va samaraliroq fosh etishga yordam beradi. Qidiruv tadbirlari va dalillar yig'ishda jamoatchilikning faol ko'magi bebahodir. I.R. Astanovning fikricha, jamoatchilikning xabardorligi jinoyatchilikning mahalliy darajada oldini olish va profilaktikasida kalit rol o'ynaydi [8, B. 105].

To'rtinchidan, jinoyatlarning oldini olishda alohida ahamiyatga ega. Jamoatchilikning jalb qilinishi nafaqat jinoyatlarni fosh etishga, balki ularning oldini olishga ham xizmat qiladi. Jamoatchilikning faolligi va xabardorligi jinoyatchilikning umumiy darajasini pasaytirishga yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda, dastlabki tergovda jamoatchilik ishtirokini yanada takomillashtirish, bu jarayonlarning shaffofligini oshirish va jamoat birlashmalari tomonidan tavsiya etilgan shaxslarning haqiqiy mustaqilligini ta'minlash muhimdir. Huquqiy savodxonlikni oshirish va xolislar uchun maxsus o'quv kurslarini tashkil etish kabi choralarni qo'llash orqali jamoatchilik ishtirokining samaradorligini sezilarli darajada oshirish mumkin. Bu esa pirovardida O'zbekistonda adolatli, shaffof va samarali huquqni muhofaza qilish tizimini yaratishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 2023-yil 1-may.
2. "Jamoatchilik nazorati to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni. O'RQ-383-son, 2014-yil 11-aprel.
3. Jinoyat protsessida ushlab turish: huquqiy asoslar va amaliy muammolar. <https://in-academy.uz/index.php/yo/article/download/53205/33771/58881> (kirish sanasi: 2025-yil 21-iyul).
4. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat-protsessual kodeksi umumiy qism birinchi bo'lim asosiy qoidalar. https://www.yunbaogao.cn/index/partFile/10/860/2022-05/10_217982.pdf (kirish sanasi: 2025-yil 21-iyul).
5. Karimov, I. A. (2010). O'zbekiston Mustaqillikka erishish ostonasida. Toshkent: O'zbekiston.
6. Tulaganova, G. Z. (2022). Jinoyat protsessual huquqi: Nazariya va amaliyot muammolari. Toshkent: Adolat.
7. Bazarova, D. (2023). Dastlabki tergovda jamoatchilik ishtirokining protsessual kafolatlari. Yuridik fanlar doktori (DSc) dissertatsiyasi avtoreferati, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi Akademiyasi.
8. Astanov, I. (2021). O'zbekiston jinoyat-protsessual huquqida jamoatchilik nazorati*. Monografiya*. Toshkent: Yangi Asr Avlodi.
9. Shapiro, S. (2015). Criminal Procedure: Examples and Explanations. Wolters Kluwer.
10. Roxin, C., & Schünemann, B. (2009). Strafverfahrensrecht. 27. Auflage. C.H. Beck. (Nemis jinoyat-protsessual huquqi bo'yicha umumiy manba)
11. Sud hokimiyati faoliyati ustidan jamoatchilik nazoratini ta'minlash masalalari. <https://uzmarkaz.uz/en/news/sud-hokimiyati-faoliyati-ustidan-jamoatchilik-nazoratini-taminlash-masalalari> (kirish sanasi: 2025-yil 21-iyul).
12. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat-protsessual kodeksi. O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 22.09.1994 y., 2017-y., 36-son, 943-modda.

O'ZBEKISTON — 2030: INNOVATSIYA, FAN VA TA'LIM ISTIQBOLLARI

IV RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI MATERIALLARI
2025-yil, 05-avgust

Mas'ul muharrir: *F.T.Isanova*
Texnik muharrir: *N.Bahodirova*
Diszayner: *I.Abdihakimov*

O'ZBEKISTON — 2030: INNOVATSIYA, FAN VA TA'LIM
ISTIQBOLLARI. IV Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi
materiallari. – Toshkent: Scienceproblems team, 2025. – 232 bet.

Elektron nashr: <https://konferensiyalar.uz>

Konferensiya tashkilotchisi: Scienceproblems Team

Konferensiya o'tkazilgan sana: 2025-yil, 05-avgust

ISBN 978-9910-09-259-6

Barcha huquqlar himoyalangan.
© Scienceproblems team, 2025-yil.
© Mualliflar jamoasi, 2025-yil.